

УДК 377.014.6:005.6

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ, ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Anait Avanesyan,
викладач природничих дисциплін,
Центру підготовки і перепідготовки
робітничих кадрів № 1 м. Кривий Ріг,
Дніпропетровської області,
<https://orcid.org/0009-0006-6111-4388>
e-mail: annaavanesan@gmail.com

Анотація. Аналізується вплив військових дій на освітню інфраструктуру та ринок праці, зокрема на дефіцит кваліфікованих робітників і специфіку регіональних потреб. Окрему увагу приділено співпраці України з країнами ЄС у сфері визнання кваліфікацій та адаптації освітніх програм до європейських стандартів. Визначено перспективи розвитку професійної освіти в контексті євроінтеграційних процесів, мобільності здобувачів освіти та фахівців, а також адаптації системи освіти до швидко змінюваного ринку праці. Обґрунтовано необхідність модернізації професійної освіти для забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів, здатних ефективно реагувати на виклики сучасності та вимоги глобалізованого ринку праці.

Ключові слова: професійна освіта, війна, повоєнне відновлення, євроінтеграція, кваліфікації, мобільність, ринок праці, ЄС, освітня реформа, адаптація навчальних програм.

DEVELOPMENT OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF WAR, POST-WAR RECOVERY, AND EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Anait Avanesyan,
Teacher of Natural Sciences, Center for training
and retraining of workers №1, Kryvyi Rih,
Dnipropetrovsk region

Abstract. It analyzes the impact of the war on the educational infrastructure and labor market, particularly the shortage of skilled workers and the regional specifics of labor market needs. Special attention is given

to Ukraine's cooperation with EU countries in the recognition of qualifications and the adaptation of educational programs to European standards. The article identifies the prospects for vocational education development in the context of European integration processes, education seekers and professional mobility, and the adaptation of the education system to the rapidly changing labor market. The need for modernizing vocational education to ensure the preparation of highly qualified personnel capable of effectively responding to contemporary challenges and the demands of the global labor market is substantiated.

Keywords: vocational education, war, post-war recovery, European integration, qualifications, mobility, labor market, EU, educational reform, adaptation of curricula.

В умовах війни та післявоєнного відновлення України питання розвитку професійної освіти набуває особливого значення. Професійна освіта є ключовим інструментом підготовки кваліфікованих кадрів, які необхідні для відбудови економіки, відновлення інфраструктури та забезпечення конкурентоспроможності держави на міжнародному рівні. Військові дії спричинили значні втрати у сфері освіти: руйнування навчальних закладів, вимушену міграцію студентів та викладачів, а також зміну пріоритетів на ринку праці. Водночас європейська інтеграція України вимагає адаптації системи професійної освіти до європейських стандартів, що відкриває нові можливості, але й ставить перед державою ряд викликів.

Враховуючи ці фактори, актуальним є дослідження стратегій розвитку професійної освіти в Україні, спрямованих на її адаптацію до умов війни, ефективну трансформацію в процесі повоєнного відновлення та гармонізацію з європейськими стандартами.

Метою дослідження є аналіз та визначення основних напрямів розвитку професійної освіти України в умовах війни, повоєнного відновлення та євроінтеграції. Дослідження передбачає вивчення викликів і можливостей, розробку рекомендацій щодо модернізації освітніх програм, підвищення якості підготовки фахівців та інтеграції професійної освіти в європейський освітній простір.

Методи дослідження включають: аналіз документів – вивчення стратегій та програм реформування професійної освіти в Україні; контент-аналіз – аналіз публікацій та наукових матеріалів щодо змін у професійній освіті в умовах війни та євроінтеграції; порівняльний метод – порівняння стану професійної освіти до та після війни.

Війна суттєво загострила проблеми у сфері професійної освіти, спричинивши значні зміни в її структурі. Аналіз ринку освітніх послуг

свідчить про масштабні трансформації, зумовлені освітньою реформою, наслідками пандемії COVID-19 та воєнними викликами, які вплинули на економіку й суспільство України. Зокрема, у вересні 2024 року понад 3,7 тисячі закладів освіти розпочали навчальний рік із пошкодженою інфраструктурою. Внаслідок значних руйнувань 365 закладів освіти більше не зможуть приймати здобувачів освіти (Війна та освіта, 2024, с. 5), серед яких понад два десятки – заклади професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О). Таким чином, втрачено майже 6 % інфраструктури професійної освіти.

За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), станом на жовтень 2024 року в Україні офіційно зареєстровано понад 1,4 тисячі закладів, що здійснюють підготовку фахівців у сфері професійної освіти державної, комунальної та приватної форм власності. Найбільша їх концентрація спостерігається у Дніпропетровській (139), Львівській (99), Полтавській (89) областях та в місті Києві (84). Водночас найменша кількість таких закладів діє в Луганській (25), Чернівецькій (26), Волинській (36), Чернігівській (38) і Черкаській (39) областях.

Освітня реформа та виклики, спричинені війною, сприяли зростанню зацікавленості бізнесу у сфері освіти, зокрема у підготовці робітничих кадрів. До суб'єктів освітньої діяльності долучилися акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства та інші організації. На сьогодні в Україні налічується 766 таких суб'єктів, що становить 54 % від загальної кількості освітніх інституцій.

Зокрема, у Дніпропетровській області 18 закладів освіти належать акціонерним товариствам, 14 – товариствам з обмеженою відповідальністю, а 12 – приватним підприємствам, що разом складає 32 % від 139 суб'єктів освітньої діяльності регіону. Подібна тенденція спостерігається і в інших областях України. Це свідчить про здатність професійної освіти швидко адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі та відповідати на виклики сучасного ринку праці.

Сучасні геополітичні та національні виклики змушують систему професійної освіти України швидко адаптуватися до змін як на внутрішньому ринку праці, так і в країнах ЄС. Наприклад, у Польщі гостро бракує фахівців будівельної сфери (теслерів, мулярів, електриків, зварювальників), спеціалістів у сфері гостинності (кухарів) та логістики (водіїв вантажівок) (UA.PL, 2023). У Німеччині дефіцит кваліфікованих робітників сягнув майже двох мільйонів, особливо у будівництві, готельно-ресторанному бізнесі та металообробці (DW, 2024).

За прогнозами Міжнародної організації праці (ILO), рівень безробіття у світі цього року може зрости до 5,2 %, що зумовлено економічними труднощами в розвинених країнах. У цьому контексті українські біженці стали важливим кадровим резервом для європейських ринків праці. Для їхньої інтеграції країни ЄС запровадили механізми визнання українських дипломів, курси перекваліфікації та підтримку через служби зайнятості.

За даними Єврокомісії, з 4,3 млн українців, які отримали тимчасовий захист у ЄС, 1,6 млн вже працевлаштувалися, що становить понад 37 %. Найвищий рівень зайнятості українських біженців спостерігається у Чехії (69 %), Литві (57 %), Данії (53 %) та Польщі (48 %). Міністерство праці Чехії відзначило позитивний вплив українців на економіку країни: у першій половині 2024 року витрати на підтримку біженців склали 7,3 млрд крон, тоді як бюджет отримав 11,7 млрд крон доходу, забезпечивши прибуток у 4,4 млрд крон (Хмельницька, 2024).

Галузеві ринки праці також мають свою специфіку. В аграрному секторі України через війну та мобілізацію 79 % компаній відчувають гострий дефіцит слюсарів, токарів, зварювальників та електриків. Частково цю проблему вирішують за рахунок залучення жінок до традиційно «чоловічих» професій, проте кадровий дефіцит продовжує зростати (Герцева, 2024).

Водночас окремі професії втратили попит. Через війну, небезпеку та економічну нестабільність у 2022–2023 рр. значно постраждали креативні індустрії та туризм (Павлиш, 2023). Проте вже у 2024 р. туристична сфера почала відновлюватися (Топчій, 2024), що підкреслює необхідність розвитку цих галузей у повоєнний період. Західні регіони України, куди було релоковано частину бізнесу, мають з одного боку готувати кадри для новоприбулих підприємств та дефіцитних професій, а з іншого – зберігати та оновлювати освітні програми для швидкого відновлення країни.

Потреба у робітничих кадрах залежить від регіону. У Дніпропетровській області бракує електромонтерів, слюсарів-сантехніків, токарів і швачок. На Запоріжжі – електромонтерів, слюсарів, електрогазозварників, водіїв. У Закарпатті дефіцитними є продавці, кухарі, водії, швачки та підсобні робітники.

Важливу роль у реалізації другої цілі відіграє проведене у 2024 році порівняння Національної рамки кваліфікацій (NQF) з Європейською (EQF), що організувало Національне агентство кваліфікацій за участю громадських організацій, наукових установ та закладів вищої освіти. Цей процес є особливо важливим для українців, які працюють за кордоном, оскільки визнання кваліфікацій за

Європейською рамкою дозволяє уникнути повторного навчання при працевлаштуванні в іншій країні. Також це наближає національну систему освіти до європейських стандартів, акцентуючи увагу на безперервному навчанні та визнанні результатів інформального і неформального навчання.

Третя стратегічна ціль євроінтеграції пов'язана з визнанням і прийняттям цінностей ЄС та розвитком здатності українців використовувати можливості європейського освітнього й дослідницького простору. Досягнення цієї цілі оцінюється за кількістю робочих груп та комітетів ЄС, де представлені українці, а також кількістю закладів освіти в ЄС, де створено «українські студії», інформаційними заходами та спільними дослідницькими проектами. Реалізація цієї цілі здійснюється через курси для освітян і науковців, академічну мобільність, запрошення експертів з країн ЄС для поширення кращих практик і цінностей ЄС в Україні.

Євроінтеграція України є потужним імпульсом для реформування професійної освіти. Впровадження європейських стандартів у цю сферу дозволяє підвищити мобільність випускників на європейському ринку праці та покращити взаємодію між професійними навчальними закладами та підприємствами.

Підтримка підприємств і бізнесу через професійну освіту також є важливою. Розвиток партнерств між навчальними закладами та підприємствами сприяє створенню програм підготовки кадрів, що відповідають вимогам сучасного ринку праці.

Фінансова підтримка є невід'ємною частиною розвитку професійної освіти в умовах війни та відновлення. Це включає як державні ініціативи, так і міжнародну допомогу, зокрема гранти на модернізацію професійної освіти та підготовку нових кадрів у критичних галузях.

Також не можна забувати про психологічну підтримку кадрів у постконфліктний період. Програми психологічної адаптації та підтримки стають важливими для працівників, які повертаються на свої робочі місця після війни, а також для нових учасників ринку праці, що допомагає їм успішно інтегруватися в соціально-економічні процеси країни.

Війна значно ускладнила ситуацію з професійною освітою в Україні, викликавши руйнування інфраструктури та зміни на ринку праці. Проте ці виклики сприяли швидкій адаптації освітніх систем до нових умов.

Процес порівняння національної рамки кваліфікацій з європейською є важливим для забезпечення мобільності фахівців та зниження потреби у повторному навчанні при працевлаштуванні в ЄС.

Поглиблення співпраці з ЄС, впровадження «українських студій» в європейських ЗВО та академічна мобільність допоможуть інтегрувати Україну в європейський освітній простір.

Регіональні особливості вимагають розробки освітніх програм, що відповідають конкретним потребам ринку праці для ефективного розвитку кожної області.

Професійна освіта повинна орієнтуватися на підготовку кадрів для відновлення економіки, зокрема в таких галузях як будівництво, креативні індустрії та туризм.

Таким чином, перспективи розвитку професійної освіти в Україні визначаються інтеграцією з європейськими стандартами, адаптацією навчальних програм до потреб ринку праці, розвитком мобільності та підтримкою регіональних ініціатив, що забезпечить високий рівень підготовки кадрів для відновлення економіки та інтеграції України в європейський економічний простір.

Список посилань

Держстат. (2024 а). Загальна середня та професійна (професійно технічна) освіта в Україні. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/osv/osv_rik/arch_pto_u.htm

Герцева, Д. (2024, 7 серпня). Ринок праці в аграрному секторі потерпає від дефіциту кадрів: названо найбільш потрібні спеціальності. *OBOZ.UA*. <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/economy/rinok-pratsi-v-agrarnomu-sektori-poterpae-vid-defitsitu-kadriv-nazvano-najbilsh-potribni-spetsialnosti.htm>

Павлиш, О. (2024, 10 січня). Міжнародна організація праці прогнозує зростання безробіття у світі цього року до 5,2 %. *Українська правда: Економічна правда*. <https://epravda.com.ua/news/2024/01/10/708614/>

Топчій, О. (2024, 11 листопада). В Україні зросли податкові надходження від туристичної галузі: хто приніс найбільше? *Уніан*. <https://www.unian.ua/tourism/news/v-ukrajini-zrosli-podatkovi-nahodzhennya-vid-turistichnoji-galuzi-hto-prinis-naybilshe12452952.html>

Хмельницька, В. (2024). Чехія заробила на українських біженцях 4,4 мільярда крон за пів року. *TCH*. <https://tsn.ua/svit/chehiya-zarobila-na-ukrayinskih-bizhencyah-4-4-milyarda-kron-za-piv-roku-zmi2660661.html>

DW. (2024, 19 квітня). Робота в Німеччині: яких фахівців бракує? [Відео]. <https://www.dw.com/uk/robotav-nimeccini-akih-fahivciv-brakue-19042024/video68464328>

UA.PL. (2023, 21 грудня). Найбільш затребувані професії у Польщі: прогноз на 2024 рік. <https://ua.pl/naybilsh-zatrebuvani-profesii-u-polshchi-prohnoz-na2024-rik>

Війна та освіта. Два роки повномасштабного вторгнення. Бриф за результатами дослідження. (2024). Київ. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/02/10/Bryf.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povno-masshtabnoho.vt-orhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>

— 00 —

УДК 377.1:37.02

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

*Олена Акаєвич,
ДНЗ «Хмельницький центр професійно-
технічної освіти сфери послуг»,
м. Хмельницький,
<https://orcid.org/0009-0002-2269-4288>
e-mail: lena_akaevich@ukr.net*

*Валентина Фурман,
Майстер виробничого навчання ДНЗ
«Хмельницький центр професійно-технічної
освіти сфери послуг», м. Хмельницький,
<https://orcid.org/0009-0009-9383-885X>
e-mail: valentinafyrman17@gmail.com*

Анотація. Використання креативних технологій навчання у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників реалізовується в межах системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів та характеризується наявністю мети, закономірностей, загально-дидактичних і професійних принципів, компонентів розвитку креативності майбутніх кваліфікованих робітників, методів і технологій, форм навчання.

Ключові слова: педагогічні умови, креативні технології навчання, професійна підготовка, ЗП(ПТ)О – заклад професійної (професійно-технічної) освіти.